

SVJETOVNI BOG MARS: RAZMATRANJA O DIMENZIJAMA RATA KROZ HERAKLITSKE DVOJNOSTI

Zoran Hercigonja *

UKD: 355.01:172

172:355.0

Stručni rad

Primljeno: 3. V. 2017.

Prihvaćeno: 25. VII. 2017.

SAŽETAK

Heraklit, jedan od najstarijih grčkih filozofa, od čijeg učenja su ostale sačuvane samo nepovezane izreke, rat poima kroz dvojnosti, što nam daje mogućnost za bolje razumijevanje tog negativno konotiranog pojma. Heraklitovo promišljanje rata dovodi do dimenzioniranja područja borbe. Borba ili nužnost zavade i sukoba, prema Heraklitu, neizostavni su faktor za funkcioniranje svijeta. U ovom radu razmatramo Heraklitove fragmente u kojima promišlja o ratu.

Ključne riječi: Mars, rat, svijet, čovjek, Heraklit, natjecanje, civilizacija.

UVOD

Promišljanje značenja rata moguće je kroz različite dimenzije uplitanja u čovjekovu povijest i svakodnevni život. Od samog početka svijeta postojalo je „ratno stanje“ u kojem se na temelju dvojnosti, odnosno suprotnosti, odvijao i razvijao život. Rat, kojem je često simbol rimski bog Mars, nerijetko se veže uz čovjekovu agresivnu narav koja mu je omogućila preživljavanje i opstanak do današnjih dana. Čovjekov položaj u prirodi bio je vrlo ranjiv i minimalistički. Tek stalnom težnjom da ostvari svoj prirodni poriv – potrebu za dominacijom, čovjek se neprestano angažirao oko toga da uspostavi poredak nad svijetom i pokori sile prirode koje su mu prkosile i vrlo često ga pokoravale (Nietzsche 2006). Čovjek je radio na sebi kako bi stvorio mehanizam predominacije koja će mu osigurati blagostanje i osjećaj sigurnosti. Taj neprestan rad na sebi kako bi se pobijedio vidljivi/nevidljivi „neprijatelj“ čovjeku je omogućio da preživi. U stagnaciji vrlo često čovjek propada, no njegova kreativna i stvaralačka snaga omogućila mu je da se razvije u „gospodara svijeta“ (Scheler 2010).

Rat, to jest područje borbe, može se sagledati s područja filozofije i Heraklita, koji je promišljao cjelokupni smisao svijeta na temelju dvojnosti, sukoba i nadmetanja,

* Zoran Hercigonja, prof. (zoran.hercigonja@gmail.com), uposlen je u Drugoj gimnaziji u Varaždinu.

koje je i u temeljima nekih svjetskih religija: zoroastrizam, judaizam i kršćanstvo također se temelje na dvojnostima. Prema Heraklitu, cijeli svijet je u ratu i neprestano ratuje (Marković 1983), sve čestice svemira bruje u neprestanom sukobljavanju. Naravno, u predsokratovskoj filozofiji rat je sukob odnosno nadmetanje četiriju građevnih elemenata svijeta. Ako se otisnemo u današnje tumačenje kozmosa i Veliki prasak, postanak svemira produkt je sukoba čestica, suprotstavljanja sila svemira i neprestani sukob suprotnosti i nadmetanja. Opet bi se moglo reći cijeli svijet je u neprestanoj zavadi (Marković 1983). Riječima Hobbesa (2004), to je rat svih protiv svih, odnosno svega protiv svega. Sukob dvojnosti ne pogađa samo čovjeka kao samosvjesno biće, nego i pojave, stvari, osjećaje, želje. Heraklit je rekao da je rat otac svih stvari. Svemir je zasnovan na međudjelovanju suprotnosti (toplo – hladno, svijetlo – tamno) (Heraklit 2005). Cijeli svijet djeluje na principu suprotnosti, na vječitoj napetosti između „predatora“ i „lovine“, između onih koji pružaju otpor svojim prirodnim mehanizmima obrane i onih koji slamaju taj otpor šiljkom i oštricom kojom ih je priroda nadarila. I materija i duh u vječitom su raspinjanju između dviju krajnosti: između ofanzive i defanzive. Sam čovjek je neki „mrkli tren“ koji gasne između dvije tmine, između vječitog intenziteta stvaranja i razaranja. Heraklitovi fragmenti, prikupljeni i navedeni u literaturi na kraju rada, poslužit će za razmatranje rata kao postizanja uravnoteženja i stvaranja napretka.

SUKOB I NADMETANJE KROZ SUPROTNOSTI U SVRHU URAVNOTEŽENJA

Bog jeste: dan i noć; zima i ljeto; rat i mir, sitost i glad (Marković 1983). Prema tome, da nije te praiskonske zavade, cijeli svijet bi postao trom i propao u ponor vječite otupljenosti, postupno bi zamro. „Boga rata“ prihvaća svaka ljudska tradicija i kozmološka pojavnost bez da sumnja u njegovu vjerodostojnost i autonomiju. Rat je i na nebu, i na zemlji ili, drugim riječima, koleblju se u moru nebesa (Heraklit 1951). Svaki narod i nacija razvija svitak svoje priče o stvaranju svijeta o palim bogovima i onima koji ustrajno stoje na tronu. Svi ti mitovi govore o ratu na nebu, o pobuni, o zavadi, o sukobu koji je prenesen iz duhovnosti bitke između neke varijante Lucifera i Svevišnjeg na svaku zvjezdanu mrlju svemira te na samog čovjeka. Dobar je primjer zoroastrizam, dualistička religija koja naučava borbu između dobra i zla.

U smislu Heraklitovih suprotnosti rat se tumači kao poželjno kontinuirano sukobljavanje s misijom stvaranja. Ništa ne miruje, sve bruji u nadmetanju i borbi. Rat je prirodno stanje svake jedinice i na nebu i na zemlji. Rat je još od davnina bio sredstvo borbe za život i preživljavanje; danas on je stremljenje prema višem životnom standardu: težnja za sve većom kvalitetom razmišljanja i spoznaje (Scheler 2010). Stapajući dimenzije heraklitskih dvojnosti na područjima borbe biološkog i psihološkog, rat predstavlja inerciju evoluirajućih bića i evoluirajućeg svemira koji se neprestance širi u mnoštvu eksplozija i implozija stvarajući tako nove svemire. Rat predstavlja dvije sile svemira: onu dobru i onu lošu, onu koja gradi brane i zidine, koja lašti i podebljava štitove, i onu koja neprestance brusi svoje oštrice s nadom

da će probiti obranu. Heraklit (2005) sile dobra i zla uspoređuje često s morem koje predstavlja najčišću i najnečistiju vodu. Dakle, ribama je voda pitka i zdrava, dok je ljudima nepitka i ubojita. Time se propitkuju krajnosti sila „dobra” i „zla”. Postojanje samo jedne bilo bi pogubno za ravnotežu i na „nebu” i na „zemlji”. Dakle, nužno je postojanje zavade. Umjerena količina sukoba je potrebna za produktivno funkcioniranje jer omogućuje pozitivne promjene. Premalo sukoba odnosno njegovo nepostojanje dovodi do stagnacije odnosa.

Psiholozi su dokazali da je verbalni sukob iznimno kreativan i poželjan u rješavanju određenih problema. Stagnacija odnosa dovodi do zanemarivanja samoga sebe i prepuštanja manipulacijama dominantnije jedinke. Upravo snažna potreba čovjeka da dominira i ovladava situacijom natjerala ga je na sukob. Dakle, sukob predstavlja neki vid urlika čovjeka koji želi živjeti i naglašavati da postoji, da jest. Čovjek sukobom s drugom jedinkom i okolinom dokazuje svoje postojanje i mjesto u svemiru (Schopenhauer 1958). Zato „Sinovi Stvoritelja” grade svemire, a „Sinovi Lucifera” šire destrukciju i razdor. Rat odnosno „univerzalni supstrat” je otac svijeta i kralj svijeta; on je taj što jedne izbacuje na vidjelo kao bogove, a druge kao smrtno ljude; što jedne učini robovima, a druge slobodnim ljudima (Marković 1983). Rat je misterij iz svih mogućih aspekata. Svakodnevno smo svjedoci mnogih ratova između životinjskih vrsta, koji proizlaze iz potrebe za preživljavanjem i regulacijom broja pripadnika neke vrste. Heraklitske dvojnosti su primjenjive i na žive vrste na zemaljskoj kugli.

Sve žive vrste bore se za egzistenciju, ratuju i spremaju oružje defanzive i ofanzive, koje jača svakom novom generacijom novorođenih bića koja postaju jača i sposobnija od svojih roditelja. Svaka jedinka je obdarena oružjem protiv neke neobuzdane sile (Marković 1983). Sve žive vrste ratuju i međusobno se nadmeću za ženke, tuku se oko hrane, u sporovima su zbog svojih prava. Svako živo biće je u jednoj od uloga: predator ili lovina odnosno robovi i slobodni ljudi (Marković 1983).

Rat, riječima Heraklita, „nužnost sukoba”, prirodan je način dokazivanja, način da se izborimo ili potrudimo za nešto što nam je bitno. Zanemarivanje sukoba znači zanemarivanje sebe samoga, negiranje vlastitosti neprikosnovenog „ja” (Schopenhauer 1958). Ako se vratimo na četiri elementa (vatru, vodu, zrak i zemlju) od kojih je, prema najstarijim grčkim filozofima, svijet građen, vidjet ćemo da rat predstavlja obaranje jedne od zaraćenih strana: vatra živi od smrti zraka, a zrak živi od smrti vatre; voda živi od smrti zemlje, zemlja od smrti vode (Heraklit 2005). Rat na temelju suprotnosti javlja se i na razini individue. Mnoštvo unutarnjih fizioloških procesa, hormoni i razne sluzi i kompromitirajuće tekućine bore se za prevlast, za moć i istaknutost. I lijeva i desna polutka ljudskog mozga nadmeću se za prevlast, za dominaciju nad čovjekom.

Sukob (rat) uzima razne oblike kao vatra, jer upravo vatra kada se pomiješa s raznim načinima poprima svojstva i miris svakog od njih (Heraklit 1951). Čovjek kao produkt mnoštva sukoba fizičkih i fizioloških procesa, bioloških i psihičkih, neprestano razvučena i razapeta pojava mučena emocijama i logikom, ratom između logike i emocija griješi jer u njemu ključaju nerazrješivi sukobi i nikada nije načisto sam sa sobom. Čovjekove želje, čovjekove potrebe, sve one vode ratove duboko u čovjekovoj

nutrini i nadmeću se za svjetlo novoga dana, za svjetlo trenutka kada će isplivati na površinu i prisiliti čovjeka da učini ono što je prioritetom potrebe ili želje određeno (Schopenhauer 1958). Čovjek je u ratu sa samim sobom, sa svojim mislima, željama, osjećajima i doživljajima stvarnosti, a najviše zbog toga što okreće leđa onome s čime se nalazi u svakodnevnom životu (Marković 1983). Nadmetanje želja i potreba; borba između želja podjednakog prioriteta rezultira unutarnjim ratom čiji se ishod odnosi na prevlast i pobjedu jedne od želja, ali nikada u potpunosti. Želja ili potreba koja je „izgubila bitku“ ne nestaje. Ona u zasjedi čeka svoju priliku i u određenoj se mjeri pali i gasi (Heraklit 1951). Isto je i s mislima. Podjednako prioritete misli bore se međusobno za prevlast i dominaciju nad čovjekom, ali pobijeđene misli ne prestaju postojati, one su načas „ugašene“. Ishod je rezultat u kojem jedna od prioriteta misli pobjeđuje i počinje dominirati.

Rat je stanje neprestane spremnosti za bitku, neprestana pripremljenost za napad i obranu, stalna budnost i sabranost (Heraklit 1951). Rat je u ljudskim osjećajima, u uzburkanosti emocija i neprestanoj borbi između dobrog i lošeg u čovjeku, između svih oprečnosti u emocijama, razumu i duši. Sukob koji tjera čovjeka da čini nevjerovatne stvari, i one razaračke, i one konstruktivno stvaralačke, jest rat unutar čovjeka, unutar rastojanja i međuzavisnosti (Scheler 2010).

Heraklitove dvojnosti vrlo često zadiru i u polje psihologije. Mikecin (2013) je to najbolje dokazao tradicionalnom raščlambom i interpretacijom pojma logos kod Heraklita. Njegova raščlamba Heraklitova mišljenja se temelji na ontologiji, teologiji, kozmologiji i psihologiji (Mikecin 2013). S psihologijske strane može se u Heraklitovim dvojnostima naći postojanje mehanizama obrane koji čovjeka štite od nelagoda i napetosti. Nastup druge jedinice, koji se obznanjuje kao vrlo često frontalni napad (ne)verbalnog karaktera, može djelovati iznimno frustrirajuće i aktivira mehanizme obrane kojima je cilj smanjiti tenzije, ukloniti taj osjećaj nelagode, te unutar osobe stvoriti psihološko-emocionalnu ravnotežu. Dakle, stvar je u postizanju ravnoteže, u uravnoteženju omjera dobra i zla. To potvrđuje Heraklit koji kaže da se ne dopušta da zlo pobijedi (Heraklit 2005).

Rat po Heraklitovim dvojnostima zalazi i u biologiju čovjeka. Čovjekov krhki organizam i tkivo imaju svoju defanzivu koja nas štiti od nametnika i koliko-toliko poznatih bakterija. Naravno, u vrijeme Heraklita čovjekovo tijelo se tumačilo kao rezultat djelovanja vatre, vode, zemlje i zraka. Prema tome, svaki nesklad u obliku prehlade, hunjavice ili nekog oboljenja rezultat je čovjekovog „ratovanja“ s okolinom, s bakterijama i bacilima. Dakle, vatra živi od smrti zraka, a zrak živi od smrti vatre (Heraklit 2005). Ljudski organizam je pod stalnom ratnom opsadom. Svakodnevna izloženost drugim ljudima predstavlja određeno opsadno stanje u kojem se svaki čovjek sagledava kao potencijalni neprijatelj, potencijalna opasnost za mene kao pojedinca koji se izložio stvarnosti i ofanzivama određenih akcija koje ljudi oko mene kane poduzeti. U svakoj riječi ili kretnji drugog čovjeka nalazi se prizvuk rata, jer svaka izrečena riječ ili izvedena radnja ima svoju popratnu defanzivnu riječ ili radnju (reakciju) koja treba opravdati ili zaštititi čovjeka inicijatora ofanzive riječi ili akcije. Teško je ne složiti se s Heraklitom da je rat opći princip funkcioniranja svijeta koji se odvija u svim dimenzijama ljudske i šire fenomenologije (Marković 1983).

PROCVAT I NAPREDAK CIVILIZACIJE KROZ RAT

Heraklit vidi rat kroz sukob dvojnosti. Već u spomenu riječi dvojnosti mogu se nazrijeti dva tumačenja rata. U Heraklitovim dvojnostima možemo prepoznati pokretačku moć rata, te napredak i civilizacijski iskorak. To je vidljivo kad Heraklit govori o ratu kao ocu sviju stvari, koji jedne izbaci na vidjelo kao bogove, a druge kao smrtne ljude (Marković 1983). Dakle, smrtni ljudi se mogu protumačiti kao „oni koji su poraženi“, koji su rezultat stagnacije uslijed nedostatka dinamike. Bogovi su „oni koji su napravili iskorak“, odnosno uslijed sukoba došli su do novih praktičnih spoznaja (Hobbes 2004). Rat je stvaralačka moć; svaki sukob je stvaralačko djelovanje i napredak (Scheler 2010). Prema tome, da nije bilo rata i sukoba, zavade i suprotnosti, nikada čovjek ne bi procvao iz svoje „ljuštore“ i izgradio civilizaciju. Da nije bilo rata odnosno zavada u smislu suprotnosti, čovjek se ne bi pomaknuo s mjesta. Primjerice, Hobbes (2004) iznosi misaoni eksperiment koji potvrđuje sljedeće: u fiktivnom predružstvenom i preddržavnom stanju u kojem ne postoje institucije ni bilo kakvi instrumenti za regulaciju interpersonalnih odnosa, u takvom stanju do iznimnog izražaja dolazi ljudska agresija determinirana internim sukobima strasti i nagona (osjećaja i razuma). Naposljetku, strasti i nagoni, osjećaji i razum su suprotnosti. Sukob suprotnosti vodi prema napretku, to jest prema rađanju nove ideje i novih pogleda na svijet (Heraklit 2005). Dakle, bogu rata Marsu imamo zahvaliti za naš napredak!

Prolazeći kroz povijest, civilizacijski procvat i napredak zabilježen je u ratovima. Sve što je čovjek ikada naučio, naučio je iz rata. Rat je stanje opće okupacije i angažiranja čovjeka do kojeg ne bi došlo u tolikom intenzitetu za vrijeme mira odnosno stagnacije. Rat podrazumijeva brza i radikalna rješenja. U miru čovjek dostiže napredak, ali taj napredak usporen je i dugo očekivan. Rat uvijek iznalazi brza rješenja i manevre. Rat je čovjeka poučio paliti vatru, trepanirati lubanje, rat ga je poučio kirurgiji, anatomiji; rat ga je naučio što je barut i kako se prave rakete i leti na Mjesec. Rat je čovjeka poučio zidati visoke peći i okretati zupčanike snagom zemaljskih sila svakakvih metalnih radnji i robusnih čeličnih divova, nuklearnim elektranama, elektricitetu; rat je natjerao čovjeka da istraži ostatak zemaljske kugle; rat ga je poučio ekonomiji i tržišnom nadmetanju, astronomiji i modernoj umjetnosti; rat je naučio čovjeka svakoj tehnici i pravljenju različitih „štaka i proteza“, to jest pomagala. Rat je u cjelokupnoj ljudskoj civilizaciji „tajna formula“ života, vitalna sintetična formula zbog koje je čovjek eksponencijalno napredovao. Da nije bilo rata još bismo čamili u pećini i smrzavali se od straha i zime. Rat je napredak za svaku civilizaciju jer iz sukoba se rađaju nove ideje, kao što prema Heraklitu (2005) manji potok uvire u veći i tako stvara novitete. Da nije bilo rata su smislu konstruktivnih sukoba i zavada, čovjek nikada ništa ne bi naučio. S ovime dolazimo do bitne konstatacije: rat je napredak jer se sve dešava na osnovni zavade i nužnosti (Marković 1983). Rat možemo osuđivati zbog toga što odnosi brojne živote. No u smislu sukoba dvojnosti, ratovi su svijetu donijeli napredak. Koliko je samo praktičnih mogućnosti i rješenja izišlo iz svjetskih ratova.

Da nije bilo Prvog i Drugog svjetskog rata ne bi danas imali konzerviranu hranu, nuklearne elektrane, praktičnu odjeću, fisiju i fuziju te moćne rakete kojima putujemo u svemir. Ne bismo imali modernu i avangardnu umjetnost, marketing i agresivno oglašavanje; još bismo čamili u „mraku“ i ginuli od straha i gladi. To su samo neka dostignuća svjetskih ratova. No što je s ostalima?

Da nije bilo turskih osvajanja Europljani se ne bi odlučili otisnuti na otvorenu more kako bi otkrili drugi put do Indije i njezinih bogatstava, te do Novog svijeta. Čovjek bi čamio u mraku svoje ništavnosti i neznanja. Da nije bio prisiljen „parati“ utrobe neprijatelju, bi li danas čovjek bio u stanju izvoditi precizne kirurške operacije? Da nije bio primoran nabijati ljude na kolac i mučiti ih krvničkim spravama za mučenje, čovjek ne bi naučio anatomiju čovjeka, mehaniku, fiziku, kemiju, biologiju. Da nije bilo rata tko bi izumio parni stroj i električnu struju ili, još bolje, barut; tko bi izumio dinamit? Rat je podčinio čovjeka i natjerao ga da bude neprestano na oprezu, da neprestano razmišlja i prepušta se intelektualnim dosjetkama, da se udalji od svojeg živinskog podrijetla. Mnoge bezizlazne ratne situacije natjerale su čovjeka da smišlja taktike, strategije i psihološke varke o kojima je ovisio njegov goli život. Da nije bilo rata, umjetnost bi bila zanat. Rat je u čovjeku probudio stvaralački zanos odnosno rat je postao prosvjetitelj narodnih masa (Marković 1983). Ekonomija i poslovni svijet, marketing i menadžment, predstavljaju bojno polje nadmetanja, raspoređivanja snaga, vođenja bitaka i pripremanja zasjeda. Cijeli poslovni svijet temelji se na nadmetanju, odmjeravanju snaga i ratovanju proizvodima i uslugama. Pobjednik je onaj koji ostvaruje veću ekonomsku vrijednost, odnosno ima bolje „oružje“, strategije i raspoređene resurse i snage na bojnopolju.

Rat je tajna „formula života“ bez koje ne bilo monarhija, demokracija, unija, federacija, liberalizma, parlamenata, državnih institucija i svega onoga što sačinjava organiziranu ljudsku djelatnost. Da Europljani nisu pod presijom rata otkrili Novi svijet, teško bi preživjeli glad koja je harala Europom. I sva tehnika, i sve revolucije, i tehnologija, i uređenja, sve to ne bi zaživjelo da nije bilo sukoba suprotnosti. Da nije bilo rata, čovjek ne bi naučio cijeniti druge ljude i ljubiti mir. Prema Heraklitu (2005), rat je natjerao čovjeka da poradi na vlastitoj senzibilnosti i estetici, jer svijet je ovaj tiran tiraninu. I kao produkt takvih zavada, izrodio se senzibilitet za druge ljude kako bi se stvorila kozmička ravnoteža. Velik broj otkrića kojima je zajednički otac rat, primijenjena su u svakodnevici civilnog svijeta.

ZAKLJUČAK

Rat je prema Heraklitu otac i kralj sviju stvari (Marković 1983) i ima dvojaku ulogu: ulogu stvaranja napretka i ulogu uravnoteženja na razini organizama i psiholoških procesa koji upravljaju ljudima i drugim bićima. Ovaj rad predstavlja osvrt na skoro zaboravljenu filozofiju koja je utkana i u neke velike religije bazirane na dvojnostima. Rat u obliku nužnih sukoba i zavada premješta područje borbe iz dalekog svemira u intimni „svemir“ svake jedinice stvarajući pritom ravnotežu i napredak. Iako je rat često negativno konotiran, u neku je ruku koristan: da nema rata prevladala bi

stagnacija, sustavno odumiranje i urušavanje. Mora postojati dinamika izazvana sukobom i izjednačavanjem oprečnih sila. Prema Heraklitu (1951), rat je pravolinijska i kružna putanja. Time se pobuđuje dinamika i kretanje u smjeru postignuća ravnoteže i napretka. Rat u heraklitskom smislu predstavlja jedino rješenje za održivost i razvitak čovjeka (Schopenhauer 1958). Ovaj rad upravo to ističe analizirajući područja sukoba na svim razinama, odnosno dimenzijama (svemir, živa bića, biološki procesi, sile prirode i psihološki procesi). Na svim područjima javlja se sukob kao osnova za djelovanje. Heraklitova filozofija dvojnosti nesumnjivo objedinjuje prikazane principe djelovanja rata kroz sve dimenzije svijeta. Zavade i oprečnosti Heraklitove filozofije poslužile su za razmatranja rata kroz dimenzije poznatog svijeta u vidu stvaranja napretka i uravnoteženja.

LITERATURA

- Heraklit. 1951. *Svjedočanstva i fragmenti*. Preveo i objasnio Niko Majnarić. Zagreb: Matica hrvatska.
- Heraklit. 2005. *Tako kazuje Heraklit, Efežanin: vijest za izvrsnike / pokušao prevesti B. D.* Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Hobbes, Thomas. 2004. *Levijatan ili Građa, oblik i moć crkvene i građanske države*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Marković, Miroslav. 1983. *Filozofija Heraklita Mračnog*. Beograd: Nolit.
- Mikecin, Igor. 2013. *Heraklit*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Nietzsche, Friedrich. 2006. *Volja za moć; Slučaj Wagner*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Scheler, Max. 2010. *Der Genius des Krieges Und der Deutsche Krieg*. Nabu Press.
- Schopenhauer, Arthur. 1958. *The World as Will and Representation*. Dover Publications.

SECULAR GOD MARS: CONSIDERATIONS ON THE DIMENSIONS OF WAR THROUGH HERACLITEAN DUALITY

Zoran Hercigonja

SUMMARY

Heraclitus, one of the oldest Greek philosophers whose legacy consists of only incoherent fragments, defines war through dualisms, giving us the possibility for a better understanding of this negatively perceived term. Heraclitus' thoughts about war lead to dimensioning of the area of combat. Combat or the necessity for feud and conflict, according to Heraclitus, are essential for the world to function. In this paper, we explore Heraclitus' fragments in which he is debating about war.

Keywords: Mars, war, world, human, Heraclitus, competition, civilization.